

העיר והכפר ביהודה ובשומרון

הכפר — והשפעתה של העיר ומוסדותיה השונים מורגשת היטב בכפרים.

כמרכן חל שינוי במבנה התעסוקה: עד להתמערבות היה מבנה התעסוקה בכפר אחיד — האוכלוסיה עסקה בעיקר בחקלאות, ואילו תושבי הערים עסקו במקצועות מגוונים יחסית. אחדות זו ניטשטשה במידה רבה וכיום, הודות לאמצעי התחבורה המשופרים, עובדים רבים מאנשי הכפרים בערים ואף עוברים אליהן להשתקעות קבע. דבר זה אף גורם לכך שאחוז הגברים בערים הגדולות עולה על אחתם באוכלוסיה הכללית, שכן רבים מהם, בתורם אחר מקורות פרנסה, יוצאים תחילה לעיר בגפם, בעוד בני-משפחותיהם נותרים בכפר. רק מאוחר יותר, כשהם מתבססים, מעבירים הם אליהם את בני המשפחה.

החברה בעיר ובכפר - קוים נאפיינים

המבנה החברתי של האוכלוסיה הוותיקה בערים דומה לזה של האוכלוסיה הוותיקה בכפרים. אך, כשם שהתמערבותה של העיר היתה מהירה מזו של הכפר, כן התערער המבנה החברתי המסורתי בעיר במהירות יתר לעומת הכפר.

המשפחות — בערים ככפרים — מאורגנות בחמולות (איגודי-משפחות). מידת הנאמנות הפנימית בחמולות אלו

בסקירה זו, המהנה המשך לקודמתה — „מוסדות-הדת המוסלמיים ביהודה ובשומרון“, „מערכות“ קפ"ח, נסקור את שתי צורות-הישוב המקובלות ביהודה ובשומרון — העיר והכפר. מרבית הערים באזורים הללו אין להן אופי עירוני מובהק, כמקובל במדינה מודרנית; במידה רבה הן כפרים שהתרחבו למדי-עיריות. רק שלוש ערים — ירושלים, שכם וחברון — אוכלוסייתן מגיעה ל-40,000 נפש ומעלה. ביתר הערים — בית לחם, טול-כרם, רמאללה ודומותיהן — נעה האוכלוסיה בין 10,000 ל-20,000 נפש.

העיר ביהודה ובשומרון משמשת, בעיקר-של-דבר, מרכז לאיזור החקלאי שמסביבה; בה משווקים החקלאים את תוצרי-תם וקונים את האספקה הנוחצה להם. מרבית העירונים מתפרנסים ממלאכה, מסחר, תעשייה ושירותים שונים, כאשר צרכניהם העיקריים הם הכפריים שמסביבם. אחדות מן הערים נהנות גם מהכנסות שמביאה עמה התיירות. חלק מתושבי העיר מוצאים פרנסתם בעבודות חקלאיות מחוץ לעיר.

למרות שמרבית האוכלוסיה בשני האזורים הנ"ל מתרכזת בכפרים, השפעתם של תושבי-הכפרים על מהלך החיים הציבוריים ועל ההתפתחות החברתית מעטה למדי. החיים התרבותיים התרכזו בעיקר בעיר, ששימשה מקום-הריכוז העיקרי להישגיה הציביליזציה. ההתמערבות — שתחילה העריקה את הפער בין העיר לבין הכפר — חדרה עדי-מהרה גם לתחומי-הכפר. בדורנו הולך וקטן הפער בין העיר לבין

בכפרים לא-מעטים שוררת איבה מסורתית בין חמולה אחת למשניה, איבה אשר שורשיה נעוצים — לעתים — בעבר הרחוק, ואין איש זוכר כיום את סיבתה. איבה זו באה לידי ביטוי מתמיד במריבות ובסכסוכים בעניינים שונים ורבים — קרקעות, מים, נשים, ירושה, מינוי מוח'תאר ונושאי תפקידים אחרים, ועוד כיוצא באלה. כדי לחזק את כוחן נוכח יריבותיהן מתקשרות חמולות אחדות — מאותו כפר או מכפרים שונים — זו לזו; אחת מהן היא המנהיגה והקובעת ביחסים ביניהן בשל עושרה, כוחה או מסורת-שלטונה משכבר הימים. מרבית החמולות קשורות לנכבדים עירוניים בעיר הסמוכה, המסייעים להם במגעים עם השלטונות, כולל ענייני-עבודה, הענקות שונות, שחרור ממסים וכדומה. בדרך זו נוצרת על-פירוב גם הזיקה הפוליטית-מפלגתית של החמולה; ואכן, המפלגות הערביות המסורתיות אינן בנויות על בסיס של חברות אישית, כי אם נשענות על קבוצה של נכבדים עירוניים, המקיימים קשרים עם חמולות כפריות (ושכונות עירוניות) שהן מקור תמיכתם וכוחם. במרבית המקרים נקשרת השתייכותו של בן-הכפר למפלגה — או לגופים חברתיים אחרים — באמצעות החמולה. הפוליטיקאים העירוניים השונים — ואף המלך עבדאללה, למשל — השתמשו, בין-היתר, בניגודים בין החמולות לכיסוס שלטונם. עם זאת ראוי לציין, כי מאז רא-שית ההתמערבות חלה החלשה ניכרת בכוח הפטריארכלי-החמולתי המסורתי, ודבר זה מחולל שינוי גם בדרכי-התפתחותן של הקבוצות הפוליטיות המודרניות.

המבנה היסודי של החברה בעיר גם הוא מבנה החמולות. חמולות אלו שוכנות לעתים ברובעים נפרדים משלהן, מידת הנאמנות ההדדית של אנשי-החמולה רבה ביותר אף כאן. אחת התוצאות של מגורים ברובעים מיוחדים היא, כי הערים בצורתן המסורתית מורכבות, כאילו, מכפרים אחדים הצמודים זה לזה. אולם עם המודרניזציה נחלשה החמולה כחידת-הארגון החברתית וכיסוד לשלטון החברתי העירוני.

המעבר לחיי-עיר הוא הגורם העיקרי להחלשת השלטון הפטריארכלי ולפיצול המשפחה הגדולה, שהרי העוברים מן הכפר אל העיר באים אליה ביחידות, עם משפחותיהם המצומצמות בלבד. במקרה זה נדחקת לא אחת הנאמנות לחמולה על-ידי נאמנויות אחרות למסגרות לכלליות ומדיניות חדשות. מובן, איפוא, כי החמולה בעיר איבדה מערכה המלכד והאורגניזטיבי; אך אין לומר, כי השפעתה אבדה כליל, וחמולות רבות-השפעה, כגון חמולות חוסייני ונשאשיבי, תוכנה. מכל מקום אין ספק, כי מרכז החיים החברתיים פנה ועבר מן החמולה, תחילה אל המשפחה המורחבת, ובשלב מאוחר יותר — למשפחה המצומצמת.

אכן, תהליך זה מורגש גם בכפר: הוא מתנהל בקצב מהיר יותר בכפרים הקרובים לעיר, אשר רבים מתושביהם מבקרים בה, ועם פיתוח מקורות-פרנסה בעיר והשתכללות אמצעי-התחבורה אף עובדים בה. התהליך אטי יותר בכפרים המרוחקים, בהם חוקה עדיין המסורת, ועמה — כוח-החמולה, ומריבות בין-חמולתיות הן עדיין נושא לחיכוכים ולהתנגשויות (טושה) בכפרים אלה; אולם גם כאן אין החיים קופאים על שמריהם — ותהליך חדירת הרוח החדשה מוחש והולך.

רבה ביותר, שכן ככל חברה מסורתית מייחסת החברה הערבית — בפרט בכפרים — חשיבות מכרעת לקרבת-הדם. המבנה החמולתי הינה את בסיסו של הארגון החברתי. ראש-החמולה הוא אשר קבע את נטיותיה הפוליטיות של חמולתו ואת קשריה עם חמולות אחרות.

לעתים מהנה הכפר כולו חמולה אחת, אך במרבית המקרים מספרן רב יותר. ההשתייכות לחמולה אינה מציינת, בהכרח, שותפות בקניין, או בעלות על אדמות ובארות, שכן יחידת-הרכוש המובהקת בחברה הפלאחית-הכפרית היא המשפחה המורחבת, המצומצמת בהרבה בהיקפה מן החמולה. תפקידי המוגדרים של החמולה קשורים בעיקר לארגון החברתי של העדה: בנייה-החמולה מתגוררים בדרך-כלל בשכונה (חארה) משותפת, ולעתים אף נמצאות אדמותיהם בשכונות אלו לאלו. במקומות רבים מקיימת החמולה בית-הארחה (מדאפה) משלה.

בנייה-החמולה ערבים זה לזה בכל הכרוך לנקמת-הדם. כמרכון מוטלת עליהם במשותף החובה לשלם פיצויים, או הזכות לקבל פיצויים, במקרה של "טולחה" לאחר רצח. כן מעודדים מאוד נישואים בין בנייה-החמולה, ובדרך-כלל נמוך סכום המזהר המשולם לאביה של בת מאותה חמולה — מסכום המזהר הניתן לאביה של כלה זרה.

ראש-החמולה והמסייעים-כנגדו אינם נבחרים או מתמנים בדרך רשמית כלשהי — אף כי לעתים נושא ראש-החמולה בכפר את תפקיד החו'תאר. ראשי-החמולה מתעלים באורח טבעי מבין זקני המשפחות הגדולות והעשירות שב-החמולה בכפר את תפקיד החו'תאר. ראשי-החמולה מתעלים הכרוך בענייניה הפנימיים של החמולה. בשעת-הצורך מתכנסת בכפרים שונים מועצה המורכבת מראשי-החמולות, לשם דיון בעניינים הציבוריים או ליישוב סכסוכים. להחלטה-טותיה של מועצה זו אין אָמנם תוקף חוקי, אך נודע להן משקל מוסרי רב והן מחייבות למעשה את בנייה-החמולות.

מראה בית-לחם

בתחום זה דומה המצב באזורי יהודה ושומרון לנעשה במזרח הערבי כולו. ניכרים ועמוקים למדי ההבדלים בין מצב האשה העירונית לבין מצבה של האשה הכפרית. יצויין, כי מפקד-האוכלוסין האחרון, שנערך באזורים אלה בשנה זו הוכיח, כי מספר הנשים בהם עולה בהרבה על מספר הגברים (1,000 נשים על כל 800 גברים). ריבוי הנשים המקובל בחברה המוסלמית שכיח יותר בכפר מאשר בעיר. האשה העירונית משתתפת בחיי-הכלכלה פחות מן הכפרית, העוסקת במלאכות החקלאיות הקשות ביותר. בערים לא-מעטות עוסקות עדיין הנשים רעלות על פניהן, בעוד שהפלאחיות מהלכות גלויות-פנים. מבחינות אלו רחוקה האשה העירונית מעולם הגברים יותר מאחותה הכפרית, אך לעומת זאת — דווקא בעיר התרחב מאוד חינוך הבנות בדור האחרון וכיום יש כבר נשים העוסקות במקצועות חופשיים, כגון רפואה ועריכת-דין, וכן ביצירה ספרותית. בכפר, לעומת זאת, חינוך הנשים הוא עדיין בחיתוליו. לפיכך נמצא בעיר, זו לצד זו, את האשה המסוגרת ביותר בביתה פנימה ואת זו המתקדמת ביותר, שצעדה צעדים גדולים לקראת האמנציפציה שלה. ואילו בכפר נעדרות הנשים כל מעמד חברתי, אך חופשיות הן בהליכותיהן יותר מנשות-העיר. כמפגשים לנשים בכפר משמשים המעיין, המאפיה או בית-הקברות, אליו הן באות לככות את מתיהן. אין נשות-הכפר מתערבות בחברת הגברים במפגשיהם, שלא כמו אותן נשים עירוניות שזכו לאמנציפציה.

המשטר הקרקעי

צורת הבעלות על הקרקע בחברה הערבית ביהודה ושומרון נחלקת לסוגים אחדים: מיעוטן של האדמות נמצא בבעלותו הבלעדית של הפרט. אדמות אלו נקראות בשם מולק (רכוש פרטי). רבות מהן נמצאות בערים או ליד הבתים בכפרים הוותיקים.

מרבית האדמות, להלכה לפחות, אינה בבעלות-הפרט, כי אם בבעלות-המדינה, אף כי למעשה הן רכושן של המחזיק בהן. אדמות אלו נקראות בשם חירי (מלשון אמירה — של המדינה), ובסיווגן יש להבדיל בין מעמדי-הבעלים לבין מעמדו של המחזיק. הרקבה, הבעלות על האדמה גופא, שייכת למדינה, ואילו התצרף, זכות השימוש באדמה ואכילת הפירות — נתון גים למחזיק. המדינה היא הקובעת את זכויותיו המדויקות של בעל התצרף, באיזו מידה מותר לו למסור את זכויותיו או למשכנן, וכיוצא באלה. אדמות „מירי“ אין להנחילן בצוואה על-פי ראות-עיניו של המוריש והן עוברות בירושה על-פי דין בלבד. כמריכין אסור להקדישן כנָקָף.

סוג אחר של אדמות הן המואַת (או: המבאח). אלו הן אדמות בלתי-מעובדות, שנמצאו בשכר הימים מחוץ ליישוב, ואשר מעבדן יכול היה לרכוש לו זכויות-בעלות עליהן. תקנה זו גרמה לתפיסתן של אותן אדמות על-ידי בעלי-שררה למיניהם, ולפיכך החליטה המדינה לקבוע עליהן את בעלותה המלאה. מסיבה זו אף נקראות הן בשם אמלאכ אל-דולה — „רכוש-המדינה“ או אראדי אל חפומה — „אדמות-הממשלה“ (להבדיל מאדמות „מירי“ השייכות לממשלה להלכה בלבד).

אדמות-המדינה כוללות, בנוסף למואַת, גם את האדמות המכורות מתורכיה, שהן שטחי-ציבור: מקורות-מים, אדמות עליהן בנויים בנייני-ציבור או המוקדשות לתכנון ממשלתי, וכן את האדמות החקלאיות המכוננות ג'פתלפ, שהן רכוש של הממלה והיו בעבר קניינו של הסולטאן התורכי.

הכפרים הערביים ביהודה ושומרון היו במרבית המקרים קטנים למדי (בעלי אוכלוסיה של מאות אחדות בלבד) והיו גוש של בניינים פרימיטיביים, שמסביבם אדמות-הכפר. ההתישבות בכפר הערבי מראשיתה לא היתה אינדיבידואלית, כי אם קיבוצית, דבר שנבע מן המבנה החמולתי של החברה. בעלות אינדיבידואלית של האיכר על קרקעותיו לא היתה בנמצא. הכפר — כגוף — היה אחראי לתשלום המסים ולגיוס אנשים לעבודות-כפיה או לצבא. בדומה לכך היו אף הקרקעות מעובדות במשותף, לפי שיטת המושאע. בשיטה זו מחלקים את כל אדמות-הכפר על-פי סוגן וטבען: מדי שנה או שנים אחדות מקבלת כל משפחה — על-פי הגרלה ובהתאם למספר הנפשות בה או מספר בהמותיה — חלקה או חלקות אחדות באזורים השונים של קרקעות-הכפר.

נזקה של שיטת המושאע היה רב. הפלאח, שידע כי חלקת-האדמה תעבור כעבור זמן-מה לאחר, לא השקיע מאמצים מיוחדים בטיובה וניסה לסחוט ממנה יכולים רבים ככל שיכול. הדבר גרם להידלדלותן של הקרקעות שעובדו בשיטה זו.

מקומות-ציבוריים בעיר ובכפר

גרעינן של הערים הישנות הוא הרובע העתיק. תבנוי בדרך כלל, בצורת סמטאות צרות ומפותלות ביותר. רבות מן הסמטאות ברובעים העתיקים מכוסות קמרונות, שנבנו מגובבים זה על גבי זה עם גידול האוכלוסיה. בנוף השכונות העתיקות בולטים בגובהם ובצורתם צריחי-המסגדים, או מגדליהן של הכנסיות.

למסגד בכפרים המוסלמיים. בכפרים, אשר בהם משתייכים הנוצרים לכיתות דתיות שונות — נמצאות יותר מכנסיה אחת.

אישי ציבור

בכפיפה אחת, אלה לצד אלה, משמשים אישים המייצגים את הייחוס העירוניים, על כל השלכותיהם הציבוריות, ועמהם בעלי מקצועות חופשיים — מחדגי-סא, ואישים המייצגים את השכבות המסורתיות, בעיקר אנשי-הדת — מאידך-גיסא. על הראשונים נמנים הסוחרים העשירים, בעלי-העסקים, בעלי-האחוזות (הגרים בעיר ואחוזותיהם נמצאות מחוץ לעיר ומעובדות על-ידי חוכרים ואריסים) וכן בעלי-התעשייה, שמספרם מצומצם יחסית. אלה ממלאים תפקיד חשוב בחייה הציבוריים של העיר והמדינה, וזוכים לייצוג בממשלה ובמוסדות השונים.

בעיר המודרנית זוכים למעמד חשוב גם בעלי המקצועות החופשיים — עורכי-הדין, הרופאים, הפקידים וכן המורים —

כמה מן הערים מחולקות לרובעים, המאוכלסים בבני עדה או חמולה מסויימת, ולהם מוח'תאר משלהם (שייח' אל-חארה). ליד הערים — חדשות כישנות — קמו שכונות חדשות רבות, מהן מודרניות ומהן שכונות-עוני, שבהן מבני-מגורים פרימיטיביים, המבליטים את הקיטוב החברתי.

המקומות-הציבוריים הטיפוסיים הם השוק (הבאזר), בו מצויים אף בתי-המלאכה בהם מיוצרות הסחורות הנמכרות בשוק זה. לכל ענף מסחרי רחוב או איזור משלו: שוק-הבשמים, שוק-הקצבים, וכיוצא באלה. רחובות-השוק מכוסים, בדרך-כלל, בקמרונות שנוצרו עקב הוספת קומות לבתים שליד הרחוב. האספקה לחנויות שברחובות אלה נעשית, בשל צרותם של הרחובות ופיתולם, בעיקר באמצעות בהמות. בחנויות-השוק אין מוצאים, בדרך-כלל, את המוצרים היקרים המיובאים מן החוץ. הללו נמכרים בחנויות שבשכונותיה החדשות של העיר.

מפגש אופייני בעיר (בכפר) הוא המסגד. כידוע, חובה על כל מוסלמי להתפלל במסגד, לפחות את תפילת-הצהריים

ביום השישי. בכל עיר מצויים מסגדים רבים, בהם מתקיימות אף פעולות אחרות מלבד התפילה — כגון לימוד, ולעתים מצורפת ל- מסגד מדרסה — בית-מדרש ל- לימוד הקוראן והמסורת. כן שוכן במסגד, לעתים קרובות, בית-הדין הדתי. למסגד הגדול של העיר נודעת אף חשיבות פוליטית רבה, שכן בו נישאות חזיטות יום השישי, הנושאות גוון פוליטי מובהק, וברחבה שלפניו נערכות אסיפות-המונים.

בעבר שימש כמקום-כינוס ציבורי גם בית-המרחץ (החמאם), אך כיום תופס את מקומו בית-הקפה, בו מתכנסים הגברים לשיחות בנושאים פוליטיים ובענייני-דיוא. מוסדות-השלטון, בתי-החולים, בתי-הספר והבנקים נמצאים, בדרך-כלל, בשכונות-העיר החדשות.

בכפר, שלא כמו בעיר, מועטים

המקומות הציבוריים, ולא בכל כפר ניתן להצביע על קיומם. לא בכל כפר יש מסגד ובית-ספר, ואף בית-קפה מצוי בעיר קר באותם כפרים היושבים על הדרך הראשית.

מקומות חשובים אחרים בכפר, המשמשים מרכזים חברתיים, הם בתי-האורחים (המדאפה), וקבר הקדוש (הולי). המדאפה מוחזקת, כאמור, על-ידי הכפר כולו, אך יש חמולות ומשפחות עשירות המקיימות מדאפה נפרדת משלהן. במדאפה מקבלים את פניהם של אורחים, וכן מתכנסים בה הגברים לשיחות שונות. בכפר בו אין מסגד, משמשת הכיכר שלפני המדאפה (הסאחה) כמקום לאסיפות ולקבלת-אורחים. בכפרים הגדולים שעל אס-הדרך תופס בית-הקפה את מקום-המדאפה בכפרים נוצריים משמשת כמרכז-חברתי הכנסיה, בדומה

חריש באמצעים פרימיטיביים

אף כי לאלה האחרונים לא נודעת מידת-כבוד רבה בעיני הציבור.

אנשי-הדת, שהם קבוצה בעלת מסורת ארוכה, כוללים את הקאדי, הוא שופט בית-הדין השרעי; את המופתי, הפוסק בענייני ההלכה הדתית; מורים שונים, על כל דרגותיהם, החל בשייח' של הפחאב (ה"חדר") וכלה במורים בבתי-מדרשות דתיים גבוהים; האימאם — שליח-הציבור בתפילה; הח'טיב-נושאי-הדרשה בעת התפילה; והאואעט' — המטיף הדתי. לאלה יש להוסיף את "כלי-הקודש", שאין עבודתם מחייבת השכלה דתית מיוחדת, כגון המאד'ין (הקורא לתפילה מעל צריח-המסגד). ברור, כי אין כל אלה שווים בחשיבותם שכן לא הרי הקאדי כהרי המאד'ין. בכלל, השפעתה של קבוצה זו

חלוקת-העיסוקים בין תושבי יהודה והשומרון בכללם, על-פי מפקד-
האוכלוסין של 1967 היא (באחוזים): חקלאות — 36; תעשייה — 12;
בניה — 13; חשמל — 1; מסחר — 16; תחבורה — 5; שירותים — 17.

נמצאת בתקופה המודרנית בירידה, והיא נשמרת בעיקר
תודות לסמכויותיה הרבות בענייני-אישות וכן בקשר להחזקת
נכסי-האוקאף.

מספר אישי-הציבור הבולטים בכפר מצומצם הוא, מטבע
הדברים, במרבית הכפרים ממלא אדם אחד את תפקידי „כלי-
הקודש” במסגד — הח'טיב והאימאם — ולעתים אף את
תפקיד המורה ב„פתאב”. רק בכפרים גדולים ומפותחים יותר
ממלא כל משרה אדם נפרד. „כלי-הקודש” הללו, אף שנוהגים
בהם כבוד חיצוני, אינם בעלי-השפעה.

האישיות החשובה בכפר הוא המוח'תאר. בכפרים בעלי חמר

לות אחדות יש לעתים יותר מאשר מוח'תאר אחד, אך אחד
מן המוח'תארים הללו הוא הראשון והחשוב שבהם.
המורה הכפרי הוא דמות ציבורית בולטת בכפר. מעמדו
בכפר עדיף לעומת מעמדו של עמיתו בעיר. יש להבדיל בין
שני סוגי מורים: השייח' מן ה„פתאב” ומורה בית-הספר
המודרני. הראשון נמנה על ממלאי תפקיד „כלי-הקודש”
במסגד, והוא אף הכתובת אליה פונים האנשים בענייני-דת;
הוא כותב למענם קמיעות וכיוצא באלה. ואילו מורה בית-
הספר הממשלתי הוא בעל השכלה מודרנית, אותה רכש בבית-
מדרש למורים בעיר, ולפיכך שונה אורח-מחשבתו מדעותיהם
ואמונותיהם של בני-הכפר. דבר העשוי לשמש מקור לחיכוך
כים. שאיפתו הכמוסה היא, על-פי רוב, לזכות במשרה עירונית.
ניתן אותם מורים הנשואים בכפר מרצון עוסקים לעתים
קרובות בתעמולה לאומנית קיצונית, משמשים מוקד ומרכז
להשפעות מבחוץ, והופכים מתוך כך יריבים לנכבדים המסורתיים
של הכפר המתחרים בהם במאבק על המנהיגות המקומית.

תמורות יסודיות עוברות על החברה הערבית ביהודה ובשומרון ועל מוסדותיה.
המסגרות המסורתיות הולכות ומתפוררות: במשפחה המורחבת נבעות פרוצות,
שוב אינה הגורם הקובע בקביעת השתייכותה הפוליטית של האוכלוסיה ורגשות
הנאמנות שלה; המבנה המסורתי בעיר ובכפר, המבוסס על שלטון פטריארכלי
וחמולתי, מתערער והולך; עדים אנו לשבירתן של מסגרות ישנות, המשמשות
בערבוביה עם החדשות, ולעתים קרובות אף נוצר חלל ריק, משנהרסו דפוסים
ישנים ובמקומם לא נוצרו חדשים. התמורות החברתיות המודרניות אינן מצליחות
לשרש את ההרגלים וההשקפות הטבעיים באוכלוסיה מדור-דורות, והמהווים חלק
אורגני מן המנטליות של תושבי האזורים האלה.

מה תהא השפעתו של המגע, בעקבות מלחמת ששת הימים, של החברה הערבית —
ביהודה ובשומרון — עם הציביליזציה הישראלית המודרנית — ימים יגידו.

סגו ד. ספוז'ניקוב